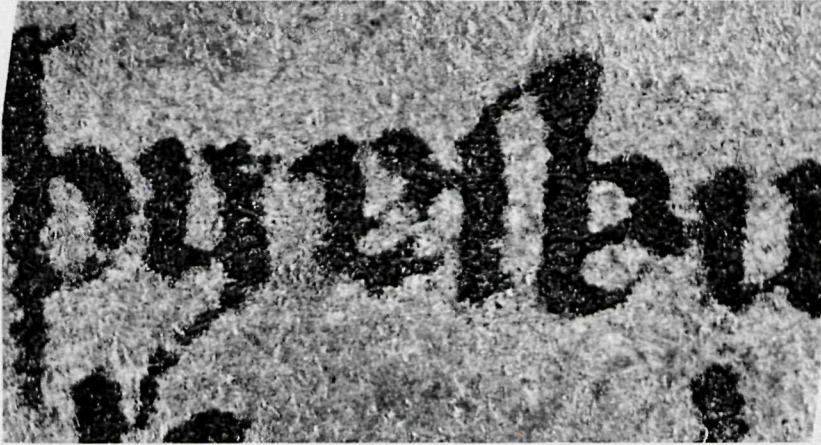

PÝSKAN Í GRÆNLENDINGA SÖGU

Í GRÆNLENDINGA SÖGU er nefndur suðurmaður að nafni Tyrkir og var í ferð með Leifi Eiríkssyni þegar hann fór að leita Vínlands. Tyrkir þessi gekk lengra en aðrir menn þegar hann fór ásamt öðrum að kanna landið og fann vínvið og vínber og varð síðastur til búðanna og hagaði sér undarlega þegar Leifur spurði hann hví hann hefði orðið svo seinn. Sagan verður ekki skilin á annan veg en að hann hafi orðið drukkinn af því að bragða á vínberjunum og greip þá til móðurmálsins: 'Hann talaði þá fyrst lengi á þýzku [. . .]' stendur í öllum útgáfum sögunnar.

Grænlandinga saga er einungis varðveitt í Flateyjarbók. Í útgáfu þeirra Guðbrands Vigfússonar og C. R. Ungers, *Flateyjarbók I*, Christiania 1860, sem er prentuð eftir eftirriti Guðbrands af handritinu sjálfu, er þessi setning þannig á bls. 540.11: 'Hann talade þa fyst leinge a þyrsku'. Og þannig hafa aðrir lesið á undan Guðbrandi. Í útgáfu Gerhard Schönings af Heimskringlu (Havniæ 1777) er Grænlandinga saga prentuð í fyrsta hefti, bls. 304–326. Þar er þessi setning þannig (bls. 310.20–21): 'hann taladi þá fyrst lengi á þyrsko'. Í *Antiquitates Americanae*, sem Finnur Magnússon gaf út í Kaupmannahöfn 1837, er setningin prentuð á bls. 35.3–4: 'Hann talaði þá fyrst leingi á þýrsku'. Í athugasemd neðanmáls bendir Finnur á að *þýrskr* sé samandregin mynd orðsins *þýðverskur* og nefnir til samanburðar að í Lögmannsannál (*AM 420 b 4to*) standi við árið 1391: 'sett dagh þínghan í millum drotníngar Margrètar ok þýrskra, ok komu þeir ekki', og við árið 1392: 'Ufaraár mikit í skipbrotum ok byrleysum, bæði með Þýrskum, Ænskum ok Norrænum.'

Í Flateyjarbók, dálki 282.57, er dálítið óskýr sá stafur sem Guðbrandur og aðrir á undan honum hafa lesið 'r' í orðinu 'þyrsku'. Sama er að segja um staf þann sem Finnur Magnússon las 'r' í orðunum 'þýrskra' og 'Þýrskum' í handriti Lögmannsannáls; handritið er mjög máð á þessum stað og ekki veit ég nema þar eigi að lesa 'þyiskra' og 'þyiskum'. Því til stuðnings eru leshættir í Bevers sögu í *Perg. 4to nr. 6*, handriti frá því um 1400. Þar stendur skýrt skrifað 'þyiskalandi' bl. 14r19, 'hínir þyisku' bl. 14v24, en aftur á móti 'þyska land' bl. 14r17, sjá *EIM X*. Gustaf Cederschiöld, sem gaf söguna út í *Fornsögur Suðrlanda* (Lund 1884), prentar á bls. 210, kap. II. 6–7: 'Þyesku land'. Þar fæ ég ekki betur séð en að í handritinu sjálfu standi 'þyisku land' bl. 3v14. Í handriti Konungsannáls, *GKS 2087 4to*, f. 44ra4, er aftur á móti skýrt

skrifað 'r' í 'þyrskir menn' (ekki 'þyrzkir' eins og í útgáfu Storms, *Islandske Annaler indtil 1578*. Christiania 1888, bls. 151) í viðbót sem hefur verið aukið við grein um árið 1317. Þessi viðbót virðist vera með hendi frá 15. öld og fremur frá fyrri hluta aldarinnar en hinum síðari. En um Flateyjarbók er það að segja, að þar er augljóst að ekki stendur 'þyrsku' heldur 'þyesku'; 'e' er að vísu ekki skýrt skrifað og ekki fullkomlega ljóst hvort það er leiðrétting úr einhverju öðru eða hvort Jón Þórðarson hefur reynt að breyta því í annað, sjá efri mynd hér að ofan. Þegar þessi stafur er borinn saman við skýrt skrifað 'e' og 'r' í orðinu 'gretti' í næstu línu fyrir neðan í handritinu, sjá neðri mynd, er þó augljóst að þarna er um e, en ekki r að ræða.

Hvað sem því líður er handvíst að ekkert öruggt dæmi er til um 'þýrsku' í íslenskum handritum frá því fyrir 1400, og ekki dugir þessi orðmynd til að draga af henni ályktanir um ungan aldur Grænlandinga sögu. Hins vegar kemur lýsingarorðið þýskur fyrir annars staðar í Flat-eyjarbók; þar stendur í dálki 125.18 'þýskra manna' í klausu sem Jón Þórðarson hefur tekið eftir handriti af Ólafs sögu Tryggvasonar eftir Odd munk Snorrason. Á sama stað í þeirri sögu stendur í *Perg. 4to nr. 18*, bl. 42r5, 'þýverskra manna', sjá *EIM XVI*. En auðvitað datt Jóni Þórðarsyni ekki í hug að skrifa þetta orð með z, enda hefur z aldrei átt rétt á sér í þessu orði, hvorki á hans dögum né á síðari tímum fram undir banadægur þessa stafs í íslensku ritmáli. Bæði nafnorðið og lýsingarorðið hafa að vísu verið með tannhljóði, /ð/, og skrifuð á ýmsa vegu í elstu bréfum og handritum: *þýðeska, þýðeskr, þýðverska, þýðverskr, þýðerska, þýðerskr, þýverska, þýverskr, þýeska, þýeskr, þýíska, þýískr*. En tannhljóð og s hafa aldrei fallið saman í þessum orðum og þar af leiðandi datt engum í hug að skrifa þau með z meðan sá stafur hafði hljóðgildi í íslensku máli.

Ólafur Halldórsson